

Kwaliteit van de Sibling-relatie en de Sociale Competentie bij Kleuters

Thesis Pedagogische Wetenschappen

200600042

Groepsnummer: 5D
Auteurs: Magda den Breejen - 5627222
Isabelle van Hasselt - 3853039
Lisa Samateh - 4023579
Ilse van Son - 5506085
Docent: Kirsten Buist
Datum: 8 juni 2015
Universiteit Utrecht

Abstract

Aim The aim of the current study was to examine the possible link between the sibling relationship quality and the social competence of preschoolers and to examine gender differences in these concepts. **Method** This cross-sectional study included 1047 Dutch mothers who had at least two children, one of whom is 4-6 years. These mothers completed an online questionnaire about the social competence of their child and the sibling relationship quality. Differential affection, sibling warmth and sibling conflict were measured to reflect sibling relationship quality. **Results** Sibling warmth was significantly associated with social competence, and differential affection was not. Sibling conflict was only associated with social competence in isolation, not when simultaneously considering the other sibling relationship quality variables. Also, girls scored significantly higher on social competence whereas boys scored higher on sibling conflict. **Conclusion** The results show that there's a positive link between warmth in the sibling-relationship and the social competence of preschoolers. Also, a link was found between conflict and social competence. **Discussion** Interpretations of the study's results, limitations, strengths and suggestions for future research are provided in the discussion.

Keywords: Sibling-relationship – Warmth – Conflict – Differential affection – Social Competence – Cross-sectional

Inleiding

De Kwaliteit van de Sibling-relatie en de Sociale Competentie bij Kleuters¹

Een groot gedeelte van de bevolking heeft te maken met broers en zussen [siblings]. In Nederland groeit 94% van de kinderen op met een sibling (Van Baal, & Botterweck, 2003). De relatie tussen siblings – in de huidige studie 'sibling-relatie' genoemd – is om meerdere redenen uniek. Allereerst is deze relatie langduriger dan vrijwel alle andere relaties in het leven (Boll, Ferring, & Filipp, 2005; Feinberg et al., 2013; Noller, 2005; Tsao, & McCabe, 2010; Voorpostel, & Lippe, 2007; White, 2001; White, 2007; Whiteman, 2011). Hoewel siblings na hun jeugd een minder grote rol gaan spelen in elkaars leven, blijven zij gedurende het leven vaak aanwezig in elkaars sociale netwerk (Voorpostel, Van der Lippe, Dykstra, & Flap, 2007; Whiteman, 2011). Tevens is de sibling-relatie onvrijwillig: er is geen vrije keuze om deze relatie wel of niet aan te gaan (Lieberman, Tooby & Cosmides, 2003). Daarnaast is de band tussen siblings volgens Bedford en Volling (2004, zoals geciteerd in Noller, 2005) de sterkste band die men kan hebben. Dit komt door de intense emoties die siblings met elkaar delen.

Uit steeds meer onderzoek naar sibling-relaties komt het belang van deze relatie voor de ontwikkeling van kinderen naar voren, zo ook voor de ontwikkeling van de sociale competentie (Buist, Deković, & Prinzie, 2013; Buhrmester, & Furman, 1990; Feinberg et al., 2012; McHale, Bissell, & Kim, 2009; Morgen, Shaw, & Olino, 2012; Volling, & Bandon, 2003; Zsolnai, 2002). Voor een sociaal leven is sociale competentie noodzakelijk. Wie een goed ontwikkelde sociale competentie heeft is succesvol in zijn interpersoonlijke relaties (Mendez, McDermott, & Fantuzzo, 2002; Zsolnai, 2002). Onder sociale competentie vallen onder andere vaardigheden als het kunnen reguleren van emoties, sociale cognitie, positieve communicatie en het aangaan van prosociale relaties (Bornstein, Hahn, & Haynes, 2010; McCabe, & Altamura, 2011; Walker, 2010). Kinderen die sociaal competent zijn, zijn in staat om positieve relaties op te bouwen met leeftijdsgenootjes en volwassenen (Mendez, McDermott, & Fantuzzo, 2002). Sociale competentie is dus cruciaal voor kinderen om de relaties met anderen te vormen. Daarom is het belangrijk dat de sociale competentie vroegtijdig bij kinderen wordt ontwikkeld (Denham et al., 2003).

Tijdens de kindertijd heeft het gezin van een kind veel invloed op de ontwikkeling van de sociale competentie (Zsolnai, 2002). De ouders spelen hierbij een grote rol: zij beïnvloeden de ontwikkeling van de sociale competentie van hun kind door hun manier van opvoeden. Een positieve opvoeding leidt tot een betere sociale competentie (Domitrovich & Bierman, 2001; Lengua, Honorado, & Bush, 2007). Echter, siblings kunnen ook bijdragen aan de sociale competentie. Het hebben van een sibling heeft een positieve invloed op de sociale competentie (Downey & Condrón, 2004; Feinberg et al., 2013; Lockwood, Kitzmann en Cohen, 2002; Riggio, 2000). Het lijkt erop dat de ervaringen en interacties die jonge kinderen hebben met hun siblings helpen bij het ontwikkelen van

¹ Gezamenlijk deel, samengevoegd door Lisa

sociale vaardigheden die de basis zijn voor relaties met leeftijdsgenootjes (Brody, 2004; Downey & Condrón, 2004; Kitzman et al., 2002; Pike et al., 2005; Tucker & Updegraff, 2009). Relaties tussen leeftijdsgenootjes en sibling-relaties zijn beiden hechte, dyadische relaties (Kitzman et al., 2002). Kinderen zonder siblings lijken minder sociaal competent te zijn dan kinderen met siblings. Zij lijken bijvoorbeeld minder goede relaties te hebben met leeftijdsgenootjes als gevolg van het gebrek aan siblings, die de mogelijkheid bieden om te oefenen met vaardigheden die de sociale competentie ondersteunen (Brody, 2004; Downey & Condrón, 2004; Kitzman et al., 2002; Pike et al., 2005; Tucker & Updegraff, 2009).

Van een paar aspecten van de sibling-relatie is aangetoond dat ze mogelijk samenhangen met sociale competentie. In deze studie wordt gekeken naar de hoe de aspecten warmte, conflict en differentiële affectie binnen de sibling-relatie samenhangen met de sociale competentie van kleuters, en of hierin sekseverschillen zijn.

Warmte binnen een sibling-relatie samen en de sociale competentie van kleuters²

Een kwaliteit van een sibling-relatie is warmte. Warmte is belangrijk voor de sociale ontwikkeling van een kind (Walker, 2010). Verschillende studies geven aan dat er een verband is tussen warmte in sibling-relaties en de sociale competentie van kinderen (Ardelt & Day, 2001; Howe, Aquan-Assee, Bukowski, Lehoux & Rinaldi, 2001; Sherman, Landsford & Volling en Stoneman, 2001). Vooral warmte tussen siblings is belangrijk voor zowel sociaal(-emotioneel) begrip als zelfonthulling: siblings hebben elkaar nodig om sociaal competent gedrag te vertonen (Howe et al., 2001; Deater-Deckard & Dunn, 2002).

Vanuit de studie van Stoneman (2010) blijkt dat de kwaliteit van de sibling-relatie wordt beïnvloed door de hoeveelheid aandacht en warmte tussen siblings. Daarnaast wordt warmte binnen sibling-relaties geassocieerd met meer positieve relaties met leeftijdgenoten (Feinberg, McHale, Crouter & Cumsille, 2003; Lockwood, Kitzmann & Cohen, 2001; Mendez, McDermott, & Fantuzzo, 2002). Kennedy en Kramer (2008) suggereren dat voor het bevorderen van sociaal competent gedrag de emotieregulatieprocessen van kinderen, waar onder andere het component "warmte" onder valt, zo goed mogelijk versterkt moet worden. Ook Mendez, McDermott, & Fantuzzo (2002) bevestigen deze invloed van warmte op sociaal competent gedrag.

In deze thesis zal er specifiek onderzoek gedaan worden naar de samenhang van de mate van warmte binnen een sibling-relatie en de sociale competentie van kleuters. Aan de hand van de bevindingen uit de literatuur wordt de hypothese opgesteld dat er sprake zal zijn van een positieve samenhang tussen warmte binnen de sibling-relatie en sociale competentie: hoe hoger de score op warmte binnen de sibling-relatie, hoe hoger de score op sociale competentie bij kleuters.

Conflict binnen een sibling-relatie en de sociale competentie van kleuters³

² Door Ilse van Son

³ Door Lisa Samateh

De mate van conflict in de sibling-relatie kan ook een rol spelen bij de ontwikkeling van de sociale competentie (Brody, 2004; Downey & Condron, 2004; Feinberg et al., 2013; Howe & Recchia, 2005; Howe, Rinaldi, Jennings, & Petrakos, 2002; Kitzman, Cohen, & Lockwood, 2002; Pike, Coldwell, & Dunn, 2005; Rinaldi & Howe, 2003; Stormshak, Bullock, & Falkenstein, 2009; Tucker & Updegraff, 2009). In deze studie wordt daarom de samenhang tussen de mate van conflict binnen de sibling-relatie en de sociale competentie van kleuters onderzocht.

De sibling-relatie biedt unieke ervaringen op het gebied van socialisatie die voortkomen uit de combinatie van zowel positieve als negatieve interacties (Brody, 2004; Buist, Deković, & Prinzie, 2013; Howe & Recchia, 2005; Tucker & Updegraff, 2009). Conflict wordt over het algemeen gezien als iets negatiefs dat negatieve gevolgen kan hebben voor de ontwikkeling (Stocker, Burwell, & Briggs, 2002). Er kan echter een onderscheid worden gemaakt tussen destructieve en constructieve conflicten. Destructieve conflicten kunnen schadelijk zijn voor de sibling-relatie, omdat deze samengaan met een hoge emotionele intensiteit en veelal negatief worden beëindigd. Constructieve conflicten worden gekenmerkt door een lage emotionele intensiteit en deze worden vaak opgelost door onderhandeling, waardoor ze op een positieve manier kunnen bijdragen aan de relatie (Howe et al., 2002; Rinaldi & Howe, 2003). Op deze manier kunnen deze negatieve interacties tussen siblings een positieve invloed hebben op de ontwikkeling omdat ze bijdragen aan de ontwikkeling van de sociale competentie (Howe et al., 2002; Stormshak et al., 2009).

Conflicten in de sibling-relatie bieden de mogelijkheid om te oefenen met onderhandelen, het sluiten van compromissen en het oplossen van conflicten (Kitzman et al., 2002). Dit biedt kinderen de mogelijkheid om te leren om andermans emoties en standpunten te begrijpen, om te leren gaan met woede en om conflicten op te lossen (Brody, 2004; Howe & Recchia, 2005; Pike et al., 2005; Tucker & Updegraff, 2009). Sibling-relaties bieden op deze manier dus een stabiele en krachtige context voor de ontwikkeling van prosociaal gedrag, doordat de interactie tussen jonge siblings een rol speelt in de ontwikkeling van hun sociale begrip vaardigheden (Downey & Condron, 2004; Howe & Recchia, 2005; Pike et al., 2005; Stormshak et al., 2009). Conflict in sibling-relatie lijkt positief samen te hangen met sociale competentie.

Aan de hand van de gevolgtrekkingen uit wetenschappelijke literatuur over de samenhang van de mate van conflict in de sibling-relatie met de sociale competentie van kleuters wordt een positief verband verwacht.

Differentiële affectie van de moeder en de sociale competentie van kleuters⁴

Een derde belangrijke aspect van de sibling-relatie is differentiële behandeling door ouders (Feinberg, & Hetherington, 2001). De meeste ouders laten een gedifferentieerde

⁴ Door Magda den Breejen

behandeling zien (Atzaba, Poria, & Pike, 2008). Differentiële behandeling houdt in dat ouders het ene kind op een andere manier opvoeden of benaderen dan het andere kind betreft affectie/warmte en/of controle/negativiteit (Feinberg, & Hetherington 2001; Feinberg, McHale, Crouter, & Cumsille, 2003).

Een onderdeel van differentiële ouderschap is affectie. Affectie duidt op de betrokkenheid, warmte, ondersteuning, responsiviteit (Aunola, & Nurmi, 2005) en genegenheid van ouders naar hun kinderen (Feinberg et al., 2000). Er is sprake van differentiële affectie wanneer ouders meer of minder affectie tonen naar het ene kind dan naar het andere kind, hetzij bewust of onbewust (Aunola, & Nurmi, 2005).

Verschillende studies wijzen op de relatie tussen differentiële behandeling en het vermogen van kinderen tot individuele aanpassing (Boll, Ferring, & Filipp 2003; Coldwell, Pike, & Dunn, 2008; Feinberg, & Hetherington, 2001; Feinberg, Neiderhiser, Simmens, Reiss, & Hetherington, 2000). Individuele aanpassing heeft betrekking op vaardigheden als hyperactiviteit, emotieregulatie, omgang met leeftijdgenoten en omgaan met problemen (Coldwell, Pike, & Dunn, 2008). Differentiële behandeling zou dus in verband staan met sociale competenties als emotieregulatie en omgaan met leeftijdsgenoten en problemen.

Onderzoek naar het directe verband tussen differentiële affectie en sociale competentie is zeer schaars. Wel is onderzoek gedaan naar onderwerpen die enigszins samenhangen met sociale competentie, zoals antisociaal gedrag en kwaliteit van de ouder-kindrelatie. Daaruit bleek dat meer differentiële affectie samenhangt met meer antisociaal (en wellicht minder pro sociaal) gedrag (Feinberg, & Hetherington, 2001) en minder positieve ouder-kindrelaties (Boll, Ferring, & Filipp, 2003).

Tot slot lijkt differentiële affectie een negatieve invloed te hebben op het sociaal emotioneel welbevinden van een kind (Kowal, Krull, & Kramer, 2006). Brody (2004) stelt dat wanneer differentiële affectie als negatief wordt ervaren dit kan leiden tot een zwakke sociale competentie van een kind.

Samengevat zijn er verschillende bewijzen aangetoond dat differentiële affectie een rol speelt bij de ontwikkeling van kinderen of adolescenten. Echter, over de samenhang tussen differentiële affectie en specifiek sociale competentie bij kleuters is nauwelijks iets bekend. Om deze reden zal deze studie zich richten op de samenhang tussen differentiële affectie en sociale competentie bij kleuters. De deelvraag luidt: Is er sprake van een samenhang tussen de mate van differentiële affectie van de moeder en de sociale competentie van kleuters?

Aan de hand van bovengenoemde wetenschappelijke bevindingen luidt de hypothese dat kleuters die minder affectie ontvangen dan hun sibling een lagere sociale competentie hebben.

Sekseverschillen in de mate van warmte, conflict, differentiële affectie en de sociale competentie bij kleuters⁵

Vanaf jongs af aan zijn er al veel sekseverschillen te zien tussen de relaties die een kind heeft met zijn of haar leeftijdgenoten. De leeftijdgenoten waar een kleuter mee omgaat zijn vaak van hetzelfde geslacht. Deze sekseverschillen hebben een grote invloed op de verdere sociale en emotionele ontwikkeling van een kind en de verdere relaties die het kind zal aangaan met zijn leeftijdgenoten (Rose & Rudolph, 2006; Fabes, Martin, & Hanish, 2003). Het doel van dit onderzoek is om te kijken of er sprake is van sekseverschillen in de mate van warmte, conflict en differentiële affectie en de sociale competentie van kleuters.

Er is nog maar gering onderzoek gedaan naar sekseverschillen bij kleuters, deze laten echter wel duidelijke verschillen zien. Wanneer er gekeken wordt naar de warmte in de sibling-relatie laten meisjes een hogere mate van warmte zien. Meisjes kunnen zich beter emotioneel inleven in een intieme relatie, waardoor de warmte in de relatie van hogere kwaliteit wordt (Howe, Aquan-Assee, Bukowski, Lehoux, & Rinaldi, 2001). Behalve sekseverschillen in warmte zijn er ook aanwijzingen dat er sekseverschillen zijn in de mate van conflict in de siblingrelatie. Siblings zijn gewend aan concurreren met elkaar (Verbakel & Graaf, 2004). Meisjes zouden deze concurrentie eerder voelen dan jongens waardoor zij meer conflict tonen met hun sibling(s) (Sherman, Lansford, & Volling, 2006).

Als er gekeken wordt naar de sekseverschillen in de mate van differentiële affectie benaderen moeders een dochter makkelijker en op een meer natuurlijkere manier, met name als het gaat om persoonlijke aspecten zoals intimiteit en toenadering (Moon & Hoffman 2008). Dit lijkt te wijzen op sekseverschillen in differentiële affectie, met een hogere score voor meisjes. Ook voor sociale competentie zouden meisjes hoger kunnen scoren. Jongens en meisjes laten namelijk vanaf vier- en vijfjarige leeftijd al verschillende vormen van sociaal competent gedrag zien (Walker, 2010). Van nature laten meisjes meer sociaal gedrag en sociale vaardigheden zien dan jongens (Barbu, Cabanes, & Le Maner-Idrissi, 2011).

In dit onderzoek wordt daarom verwacht dat meisjes een hogere mate van warmte, een hogere mate van conflict, meer differentiële affectie van de moeder ontvangen, en hogere sociale competentie zullen laten zien in de sibling-relatie.

De huidige studie

De centrale vraagstelling van de huidige studie luidt: In hoeverre is er sprake van een samenhang tussen de kwaliteit van de sibling-relatie en de sociale competentie bij kleuters en zijn hierbij sekseverschillen? De deelvragen die aan de hand van de hoofdvraag zijn opgesteld zijn: In hoeverre hangt de mate van warmte en conflict binnen een sibling-relatie en differentiële affectie van de moeder samen met de sociale competentie van kleuters? En in hoeverre is er sprake van sekseverschillen in de mate van

⁵ Door Isabelle van Hasselt

warmte, conflict, differentiële affectie van de moeder en de sociale competentie bij kleuters?

Op basis van wetenschappelijke bevindingen wordt er verwacht dat er een positief verband is tussen warmte en sociale competentie en dat er een negatief verband is tussen conflict en differentiële affectie en sociale competentie. Tot slot wordt verwacht dat meisjes meer warmte en conflict in de siblingrelatie hebben, een lagere score op differentiële affectie hebben en een hogere sociale competentie. Samenhang is tussen de mate van warmte en conflict binnen een sibling-relatie en sociale competentie bij kleuters. Er wordt tevens verwacht dat er een samenhang is tussen differentiële affectie en sociale competentie bij kleuters. Tot slot worden er sekseverschillen verwacht in de variabelen van de huidige studie.

Methode

Onderzoeksdesign

Dit onderzoek heeft een cross-sectioneel onderzoeksdesign. Bij het onderzoek is gebruikt gemaakt van online vragenlijsten om gegevens te verzamelen en is om deze reden een surveyonderzoek. Dit is een kwantitatieve manier van data verzamelen.

Kenmerken steekproef

De onderzoeksgroep bestond uit ouderparen met minimaal twee kinderen, waarvan één in de kleuterleeftijd (vier tot en met zes jaar). In dit onderzoek is enkel gebruik gemaakt van de datagegevens van de moeders. Hiervoor is bewust gekozen omdat de vraagstelling niet gaat over de opvoeding, waarbij het juist belangrijk is om zowel de gegevens van vader en moeder mee te nemen. In totaal hebben 1047 moeders de vragenlijsten ingevuld over één van hun kleuters. De gemiddelde leeftijd van de moeders was 35.75 jaar (SD= 4.52). Alle moeders waren van Nederlandse afkomst. Het percentage gehuwde of samenwonende moeders betrof 97,1%. Slechts 2,9% was alleenstaand.

In het databestand staan echter 987 kleuters in plaats van 1047 omdat er 60 vragenlijsten waren waarbij bepaalde informatie miste ('missings'). Daarnaast bestaat de data over de variabele differentiële affectie uit 343 moeders en zijn er 644 missings. Dit is omdat de variabele differentiële affectie pas in 2014 aan de betreffende vragenlijst is toegevoegd.

De groep kinderen bestaat uit 509 jongens (48.6%) en 538 meisjes (51.4%). De gemiddelde leeftijd van de kinderen is 4.75 jaar (SD=.76). Wanneer er gekeken werd naar de seksecombinaties van de 987 kleuters waren er 230 broer-broer combinaties, 247 broer-zus combinaties, 258 zus-broer combinaties en 257 zus-zus combinaties. Van de siblings waren 488 een jongen en 499 een meisje. De leeftijden van de siblings liepen op van 0 jaar tot 18 jaar, waarbij de gemiddelde leeftijd van de sibling 4.87 (DS=3.04) was. Een tweejarig, driejarig of zevenjarig broertje of zusje kwam zeer frequent voor. Een sibling die 12 jaar of ouder is kwam slechts enkele keren voor. Van de deelnemende kleuters waren 473 jonger en 514 kleuters ouder dan hun sibling.

De steekproef was select gekozen en er was sprake van een gemakssteekproef. Onderzoekers hebben binnen hun eigen sociale netwerk ouderparen geworven om mee te doen, of contact gelegd via basisscholen of buitenschoolse opvangcentra [BSO]. Er was dus niet voor iedere ouder een gelijke kans om deel te nemen aan het onderzoek.

Wervings- en afnameprocedure

De onderzoekers hebben voor de werving van participanten ouders uit hun eigen netwerk benaderd en/of contact gezocht met basisscholen en BSO's. Bij basisscholen en BSO's is er aan de organisatie eerst om toestemming gevraagd door middel van een brief. Na de toezegging van de school of BSO hebben de deelnemende ouders een brief met informatie over het onderzoek ontvangen. In de brief stond tevens een persoonlijke code en een link waarmee zij de vragenlijsten online konden invullen. Het betrof een samengestelde vragenlijst waarin naar een aantal verschillende onderwerpen werd gevraagd, waaronder opvoeding, de broer/zus relatie, temperament, probleemgedrag, sociale competentie en partnerrelatie. Elke ouder heeft de lijst individueel ingevuld. De deelname was geheel vrijwillig.

Meetinstrumenten

Kwaliteit van de broer/ zus relatie. Dit concept is gemeten met de vragenlijst Parent Report of Early SIBling relationship quality [PRE-SIB]. De PRE-SIB is een vragenlijst die gebaseerd is op Sibling Relationships Questionnaire (SRQ; Buhrmester & Furman, 1990) en Sibling Inventory of Behavior (SIB; Volling & Blandon, 2003).

De lijst bestaat uit vijf schalen en heeft in totaal 34 items. Van deze vragenlijst zijn de volgende schalen gebruikt: Warmte (12 items), Conflict (9 items) en Differentiële affectie (5 items). Ouders geven antwoord op de vragen van de schalen Warmte en Conflict aan de hand van een 6-punts Likert-schaal (1 = *nooit/niet* en 6 = *extreem vaak/veel*). De schaal Differentiële affectie wordt beantwoord met een 5-punts Likert-schaal (1 = *bijna altijd dit kind* en 5 = *bijna altijd broer/zus*). Een voorbeelditem van schaal Warmte is: "Mijn kind geeft om deze broer/zus", van schaal Conflict is: "Mijn kind is jaloers op deze broer/zus?" en van schaal Differentiële affectie is: "Ik begrijp mijn kinderen". Een hogere score op de schalen Warmte en Conflict betekenen meer warmte en conflict in de siblingrelatie. Een hogere score op de schaal Differentiële affectie betekent meer differentiële affectie in het nadeel van de kleuter.

Cronbach's alpha is berekend per schaal. De uitkomsten waren voor schaal Warmte .91, voor schaal Conflict .86 en voor schaal Differentiële affectie .61. Dit betekent dat de schalen voldoende betrouwbaar zijn.

Sociale competentie. Dit concept is gemeten met de vragenlijst Social Competence and Behavior Evaluation-30-parent [SCBE-30] (LaFreniere & Dumas, 1996; Kotler & McMahon, 2002). Deze vragenlijst heeft één schaal met 10 items. Beide ouders vullen aan de hand van een 6-punts schaal in of hun kind het gedrag wat in de vraag beschreven staat; nooit, zelden, soms, regelmatig, vaak of altijd laat zien (1 = *nooit* en 6

= *altijd*). Een voorbeeld vraag van deze vragenlijst is "Kan goed in groepjes samenwerken". In totaal hebben 987 respondenten de SCVE-30 ingevuld. De Cronbach's alpha van deze vragenlijst is .82, wat betekent dat er sprake is van een hoge betrouwbaarheid.

Resultaten⁶

Beschrijvende statistieken

Gemiddelden en standaardafwijkingen voor alle variabelen zijn berekend en staan weergegeven in Tabel 1.

Tabel 1

Beschrijvende Statistieken

	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
Sociale competentie	4.25	.57	987
Sibling-relatie:			
Warmte	4.31	.62	987
Conflict	2.70	.65	987
Differentiële affectie	2.94	.26	343

Samenhang kwaliteit van de sibling-relatie en sociale competentie

Om de samenhang tussen de kwaliteit van de sibling-relatie (mate van warmte, conflict en differentiële affectie) en sociale competentie van kleuters te meten is er een Pearson-correlatiecoëfficiënt (r) berekend. Voor de resultaten van de Pearson-correlatieanalyse zie Tabel 2.

Hieruit is gebleken dat er sprake is van een significante positieve correlatie tussen warmte en sociale competentie, $r(987) = .45, p < .01$. Ditzelfde geldt voor conflict, $r(987) = -.08, p < .05$. Dit betekent dat een hoge mate van zowel warmte als conflict in de sibling-relatie samenhangt met een hoge mate van sociale competentie bij kleuters. Er is geen significante correlatie tussen differentiële affectie en sociale competentie, $r(343) = -.10, p = .07$. Echter, met het gegeven dat $p < .10$ zou dit aangeduid kunnen worden als een trendsignificante negatieve correlatie.

Tabel 2

Correlaties tussen Sociale Competentie, Warmte, Conflict en Differentiële Affectie

	Sociale competentie	Warmte	Conflict	Differentiële affectie
Sociale competentie	-			

⁶ Gezamenlijk geschreven door Magda den Breejen, Isabelle van Hasselt, Lisa Samateh en Ilse van Son.

Sibling-relatie:

Warmte	.45***	-		
Conflict	-.08*	-.08*	-	
Differentiële affectie	-.10	.17**	.02	-

Noot: Sociale competentie, warmte, conflict ($n=987$); differentiële affectie ($n=343$).

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Regressie kwaliteit van de sibling-relatie en sociale competentie

Vervolgens zijn er twee multipele regressieanalyses uitgevoerd, apart voor warmte en conflict en voor differentiële affectie. Hiervoor is gekozen omdat meer dan de helft van de respondenten weg zou vallen als alle variabelen in dezelfde regressieanalyse zouden worden opgenomen. Vanwege de kleinere steekproef met gegevens over differentiële affectie.

Allereerst is er een multipele regressieanalyse uitgevoerd met de mate van warmte en conflict binnen de sibling-relatie als voorspellende variabelen van sociale competentie bij kleuters. Hieruit is gebleken dat de mate van warmte een significante voorspeller is voor sociale competentie ($\beta=.44$, $p = .001$). Voor de mate van conflict gold niet hetzelfde. Uit de multiple regressieanalyse is namelijk gebleken dat de mate van conflict geen significante voorspeller is voor sociale competentie ($\beta=-.05$, $p = .11$). Van de variantie van sociale competentie wordt 20% verklaard door het hele model ($R^2=.20$, $f^2=0.25$).

Voor differentiële affectie is een aparte analyse uitgevoerd. Hieruit is gebleken dat dat differentiële affectie geen significante voorspellende variabele is voor sociale competentie ($\beta=-.10$, $p = .07$). Echter, met het gegeven dat $p < .10$ zou dit gezien kunnen worden als een trendsignificante negatieve voorspeller. Zie Tabel 3 voor de resultaten van de analyses.

Tabel 3

Regressieanalyses Kwaliteit van de Sibling-relatie op Sociale Competentie

	Sociale competentie		
	<i>B</i>	β	R^2
Kwaliteit sibling-relatie			
Warmte	.42	.44***	
Conflict	-.04	-.05	
			.20***
Differentiële affectie	-.21	-.10	
			.01

Noot: warmte en conflict; $F_{\text{socialecompetentie}}(2, 986) = 124.79$ ***
differentiële affectie; $F_{\text{socialecompetentie}}(1, 342) = 3.38$

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Verschiltoets sekseverschillen

Om te kijken of er sprake is van sekseverschillen binnen sociale competentie, warmte en conflict is er een multivariate variantieanalyse [MANOVA] uitgevoerd en voor sekseverschillen binnen differentiële affectie is er een variantieanalyse [ANOVA] uitgevoerd. De resultaten van de analyses worden weergegeven in Tabel 4.

Er zijn significante verschillen gevonden tussen de gemiddeldes van jongens en meisjes in sociale competentie, $F(1, 986) = 30.20$ en conflict binnen de sibling-relatie $F(1, 986) = 7.86$. Bij meisjes is er meer sociale competentie en bij jongens is er meer conflict binnen de sibling-relatie waargenomen. Er bleek geen significant verschil te zijn tussen jongens en meisjes in de mate van warmte binnen de sibling-relatie.

Er is een ANOVA uitgevoerd om te kijken naar sekseverschillen binnen differentiële affectie. Het verschil tussen jongens en meisjes bleek niet significant te zijn.

Tabel 4

Gemiddelden, Standaarddeviaties, MANOVA en ANOVA voor Sekseverschillen binnen de Sociale Competentie, Warmte, Conflict en Differentiële Affectie

	Jongen (<i>n</i> =477)		Meisje (<i>n</i> =510)		MANOVA
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>F</i>
Sociale competentie	4.14	.58	4.34	.55	30.20***
Sibling-relatie					
Warmte	4.27	.60	4.34	.62	3.22
Conflict	2.76	.65	2.64	.65	7.86**
Differentiële affectie	2.93	.23	2.95	.29	.23

*Noot: * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.*

Discussie

Het doel van huidige studie was om te kijken of er sprake was van een samenhang tussen de kwaliteit van de sibling-relatie en sociale competentie bij kleuters. Er is een onderscheid gemaakt tussen drie aspecten van de sibling-relatie, namelijk warmte, conflict en differentiële affectie.

De hypothese die een positieve samenhang tussen warmte en sociale competentie veronderstelde is bevestigd. De relatie blijkt significant. Verschillende studies geven aan dat er een verband is tussen warme sibling-relaties en de sociale competentie van kinderen (Ardelt & Day, 2001; Howe, Aquan-Assee, Bukowski, Lehoux & Rinaldi, 2001; Sherman, Landsford & Volling en Stoneman, 2001). Uit de resultaten van de huidige studie blijkt dat er sprake is van een positieve relatie tussen warmte binnen de sibling-relatie en sociale competentie. Dit wordt bevestigd door wetenschappelijke bevindingen (Richmond

et al., 2005; Shanahan, McHale, Crouter & Osgood, 2008). Warmte binnen de sibling-relatie blijkt een significante voorspeller van sociale competentie, ook wanneer conflict werd meegenomen in het model. Warmte verklaarde het grootste deel van de variantie. Uit onderzoek blijkt dat wanneer er sprake is van een verhoging in de hoeveelheid warmte binnen een sibling-relatie, dit samenhangt met een afname van depressieve symptomen bij kinderen. Dit zorgt voor een positieve invloed op sociale competentie (Richmond et al., 2005; Shanahan, McHale, Crouter & Osgood, 2008). Dit zou een verklaring kunnen zijn voor het positieve verband tussen warmte en sociale competentie.

De hypothese die een positieve samenhang tussen de mate van conflict in de sibling-relatie en de ontwikkeling van sociale competentie bij kleuters veronderstelde is in het huidige onderzoek deels bevestigd. Onafhankelijk van de andere variabelen heeft conflict een significant verband met sociale competentie, maar als er tegelijkertijd ook naar warmte wordt gekeken, is het effect van conflict niet meer significant.

Deze conclusie sluit aan bij eerder wetenschappelijk onderzoek naar dit onderwerp waaruit geconcludeerd werd dat conflict in de sibling-relatie positief samen lijkt te hangen met de sociale competentie van kleuters (Brody, 2004; Downey & Condrón, 2004; Feinberg et al., 2013; Howe & Recchia, 2005; Howe et al., 2002; Kitzman, Cohen, & Lockwood, 2002; Pike, Coldwell, & Dunn, 2005; Rinaldi & Howe, 2003; Stormshak, Bullock, & Falkenstein, 2009; Tucker & Updegraff, 2009). Conflicten in de sibling-relatie bieden namelijk de mogelijkheid om te oefenen met vaardigheden die belangrijk zijn voor de sociale competentie, waaronder onderhandelen, het sluiten van compromissen en het oplossen van conflicten (Kitzman et al., 2002). Op deze manier kunnen kinderen door middel van constructieve conflicten leren om andermans emoties en standpunten te begrijpen, maar leren ze ook om te gaan met woede en hoe ze conflicten op kunnen lossen (Brody, 2004; Howe et al., 2002; Howe & Recchia, 2005; Pike et al., 2005; Rinaldi & Howe, 2003; Tucker & Updegraff, 2009).

De hypothese die veronderstelde dat kleuters die minder affectie ontvangen dan hun sibling een lagere sociale competentie hebben is niet bevestigd. Zowel uit de correlatie als de regressieanalyse is er geen significante samenhang tussen differentiële affectie en sociale competentie waargenomen, terwijl de steekproef groot genoeg was en er dus genoeg power was om zelfs bescheiden effecten te kunnen onderscheiden. Om deze resultaten te verklaren moet er ten eerste worden opgemerkt dat er in huidige studie nauwelijks differentiële affectie is waargenomen. De waargenomen gemiddelde score lag rond de 3 (1 is kleuter voortrekken en 5 is sibling voortrekken), wat betekent dat er gemiddeld nauwelijks differentiële affectie is gerapporteerd.

Een andere mogelijke verklaring voor de discrepantie tussen de verwachtingen en de resultaten is dat de resultaten mogelijk beïnvloed kunnen zijn door het gegeven dat moeder sociaal wenselijke antwoorden op de vragenlijst heeft gegeven. Moeder zou zich mogelijk kunnen schamen voor de ongelijkwaardige behandeling van haar kinderen.

Een derde mogelijke verklaring is dat er in dit onderzoek gebruik is gemaakt van oudervragenlijsten welke door ouders zijn ingevuld. Deze rapportages zijn subjectief, het gaat om de beleving van de ouder die sterk afhangt van het moment van de afname. Wellicht waren er andere resultaten gevonden wanneer er gebruik was gemaakt van zelfrapportage, waarin het kind de mate van differentiële affectie rapporteert.

Tot slot is een mogelijke verklaring voor de gevonden resultaten, dat het huidige onderzoek gebaseerd is op wetenschappelijke studies naar componenten die enigszins samenhangen met sociale competentie. Zoals het onderzoek van Feinberg en Hetherington (2001) waarin differentiële ouderschap wel een significante voorspeller was van antisociaal gedrag. Antisociaal gedrag is niet hetzelfde als sociale competentie en wellicht is er om deze reden een ander resultaat gevonden in het huidige onderzoek.

De verschillende hypothesen die veronderstelden dat meisjes een hogere mate van warmte en een hogere mate van conflict in de sibling-relatie, meer differentiële affectie van de moeder ontvangen en een hogere sociale competentie zouden zien, is deels bevestigd. Het huidige onderzoek toont aan dat meisjes geen hogere mate van warmte binnen de sibling-relatie en geen hogere sociale competentie laten zien. Een verklaring hiervoor kan zijn dat het onderzoek dat veronderstelde dat meisjes meer warmte zouden laten zien onder andere in de vorm van een interview is gehouden. Hierdoor kan er sprake zijn geweest van manipulatie door de interviewer en de kans op sociaal wenselijke antwoorden. Daarbij is het huidige onderzoek afgenomen doormiddel van een ouderrapportage. Onderzoek laat zien dat de uitkomsten van een ouderrapportage erg verschillend kunnen zijn en een betrouwbaardere uitkomst geven wanneer je alle opvoeders meeneemt, inclusief vaders en docenten (Renk, & Phares, 2004).

Daarnaast is ook de tweede hypothese – die stelde dat meisjes meer conflict zouden hebben in de sibling-relatie – niet significant gebleken. Volgens de resultaten van de moeders laten jongens juist een hogere mate van conflict zien. Dit kan verklaard worden doordat jongens vaak een meer uitgesproken vorm van agressie en woede laten zien dan meisjes (Garcia, Shaw, Winslow, & Yaggi, 2000).

De hypothese die veronderstelde dat er sekseverschillen zouden zijn binnen differentiële affectie van moeders naar hun kinderen is niet bevestigd. Er werd verwacht dat meisjes meer affectie zouden ontvangen van hun moeder maar het verschil tussen jongens en meisjes was niet dermate groot om van een verschil te kunnen spreken. Dit resultaat gaat in tegen de bevindingen uit het onderzoek van Moon en Hoffman (2008) waarin gesteld wordt dat moeders hun dochters makkelijker benaderen. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat er in de huidige studie nauwelijks differentiële affectie is waargenomen, waardoor ook sekseverschillen daarbinnen nauwelijks zichtbaar konden worden.

Kwaliteiten en beperkingen van het onderzoek

De huidige studie kent een aantal sterke kanten. Ten eerste was de steekproef voldoende divers wat betreft opleidingsniveau, burgerlijke staat, beroepen en sociaal economische milieus, wat zorgt voor aannemelijke uitkomsten voor de kleuters in Nederland. Ten tweede waren de schalen voldoende betrouwbaar bevonden. Cronbach's alpha is berekend en hieruit blijkt dat er bij bijna alle schalen sprake is van een hoge betrouwbaarheid. Enkel bij de schaal voor differentiële affectie is er sprake van een iets minder hoge betrouwbaarheid. Ook de grote van de steekproef draagt bij aan een hoger betrouwbaarheidsniveau.

Ten derde is dit onderzoek wetenschappelijk en maatschappelijk gezien vernieuwend, gezien het beperkte aantal onderzoeken over deze componenten.

Naast de sterke punten die dit onderzoek kent, zijn er eveneens een aantal beperkingen aan te wijzen. Ten eerste moet er worden opgemerkt dat, evenals de meeste studies van deze aard, de externe validiteit van de huidige studie naar alle waarschijnlijkheid laag is. De steekproef betreft een gemaksteekproef waardoor er eerder gelokaliseerde conclusies dan generaliserende conclusies getrokken worden.

Ten tweede kan het cross-sectioneel onderzoeksdesign worden genoemd. Longitudinaal onderzoek heeft echter de voorkeur omdat dan de kwaliteit van de sibling-relatie en de ontwikkeling van sociale competentie beter in kaart kan worden gebracht. Dit is meteen ook een aanbeveling voor vervolgonderzoek. Tevens weten we niet wat de richting is van de relatie tussen de kwaliteit van de sibling-relatie en de sociale competentie. De resultaten kunnen erop wijzen dat de kwaliteit van de sibling-relatie bij kleuters invloed heeft op de ontwikkeling van sociale competentie. De omgekeerde richting van invloed kan ook: de ontwikkeling van sociale competentie heeft invloed op de kwaliteit van de sibling-relatie.

Al eerder kort benoemd kan ten derde de ouderrapportage gezien worden als een beperking van het onderzoek. De ouderrapportages zijn subjectief en gaan dus over de beleving van de ouders, welke sterk afhangen van het moment van invullen. Deze beperking zou ondervangen kunnen worden door meerdere rapportages door de tijd heen af te nemen. Op deze manier kan er een sterker beeld verkregen worden van de kwaliteit van de sibling-relatie en de sociale competentie van kleuters.

Suggesties voor toekomstig onderzoek

Voor toekomstig onderzoek over de componenten uit de huidige studie kunnen een aantal suggesties gedaan worden. Zoals bij de beperkingen al benoemd zou het goed zijn om in te toekomst longitudinaal onderzoek uit te voeren om de langetermijneffecten en wederkerige effecten tussen de gemeten componenten te kunnen bestuderen, gezien die in dit onderzoek niet aan bod komen.

Ten tweede zou het een meerwaarde kunnen hebben om naast alleen een onderrapportage ook gebruik te maken van observaties van de sibling-relatie. Tevens zou gebruik gemaakt kunnen worden van een leerkrachtrapportage over sociale competentie

van kleuters. Op deze manier zijn er meerdere informatiebronnen voor de sociale competentie en voor de sibling-relatie, wat een completer en betrouwbaarder beeld zou kunnen geven van deze componenten.

Ten derde zou de mening van het kind meegenomen kunnen worden voor het component differentiële affectie. Het is namelijk zeer belangrijk hoe een kind deze differentiële affectie ervaart. Sommige kinderen ervaren differentiële affectie als prettig en eerlijk, terwijl andere kinderen differentiële affectie als iets negatiefs en oneerlijks ervaren, zelfs als zij er voordelen uithalen. Kinderen lijken minder problemen te ervaren als zij de differentiële affectie van hun ouders als eerlijk ervaren, bijvoorbeeld op basis van leeftijd (Kowal, Kramer, Krull, & Crick, 2002).

Ten vierde is in het huidige onderzoek slechts gebruik gemaakt van de gegevens van de moeder. Het meenemen van de gegevens van vader zou kunnen leiden tot nieuwe inzichten. Wanneer differentiële affectie van de vader ook wordt meegenomen in een onderzoek zou dit kunnen leiden tot nieuwe inzichten over mogelijke sekseverschillen tussen vaders en moeders in het effect van differentiële affectie.

Wetenschappelijke, maatschappelijke relevantie en conclusie

Gezien het feit dat er nog maar weinig onderzoek is verricht naar de link tussen kwaliteit van de sibling-relatie en sociale competentie biedt het huidige onderzoek nieuwe interessante inzichten. Toekomstig wetenschappelijk onderzoek kan voortbouwen op de getrokken conclusies. De conclusies bieden ook nieuwe mogelijkheden voor het ontwikkelen of toepassen van interventies voor het gezin of voor het kind als individu. Tevens biedt het onderzoek nieuwe handvaten voor ouders en voor hun manier van opvoeden, ouders zouden bewuster kunnen aansturen op, en aandacht schenken aan een warme sibling-relatie. Voor toekomstig wetenschappelijk onderzoek en bij de ontwikkeling of aanpassing van interventies gericht op sociale competentie zou het zinvol zijn, gezien de resultaten uit de huidige studie, aan deze componenten aandacht te besteden.

Literatuur

- Ardelt, M., & Day, L. (2002). Parents, siblings, and peers: Close social relationships and adolescent deviance. *Journal of Early Adolescence, 22*, 310-349.
doi:10.1177/02731602022003004
- Atzaba-Poria, N., & Pike, A. (2008). Correlates of parental differential treatment: Parental and contextual factors during middle childhood. *Child Development, 79*, 217-232.
doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01121.x
- Aunola, K., & Nurmi, J. E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development, 76*, 1144-1159. doi:10.1111/j.1467-8624.2005.00840.x-i1
- Barbu, S., Cabanes, G., & Le Maner-Idrissi, G. (2011). Boys and girls on the playground: Sex differences in social development are not stable across early childhood. *Plos one, 6*, 1-7. doi:10.1371/journal.pone.0016407
- Boll, T., Ferring, D., & Filipp, S.- H. (2003). Perceived parental differential treatment in middle adulthood: Curvilinear relations with individual's experienced relationship quality to sibling and parents. *Journal of Family Psychology, 17*, 472-487.
doi:10.1037/0893-3200.17.4.472
- Boll, T., Ferring, D., & Filipp, S.- H. (2005). Effects of parental differential treatment on relationship quality with siblings and parents: Justice evaluations as mediators. *Social Justice Research, 18*, 155-170 doi:10.1007/s11211-005-7367-2
- Bornstein, M. H., Hahn, C. S., & Haynes, O.M. (2010). Social competence, externalizing, and internalizing behavioral adjustment from early childhood through early adolescence: Developmental cascades. *Development and Psychopathology, 22*, 717-735. doi:10.1017/S0954579410000416
- Brody, G. H. (2004). Siblings' direct and indirect contributions to child development. *Current Directions in Psychological Science, 13*, 124-126. doi:10.1111/j.0963-7214.2004.00289.x
- Bryman, A., Becker, S., & Sempik, J. (2008). Quality criteria for quantitative, qualitative and mixed methods research: A view from social policy. *Social Research Methodology, 11*, 261-276. doi: 10.1080/13645570701401644
- Buist, K. L. (2012). *The Parent Report of Early SIBling relationship quality (PRE-SIB)*. Unpublished manuscript
- Buist, K. L., Deković, M., & Prinzie, P. (2013). Sibling relationship quality and psychopathology of children and adolescents: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review, 33*, 97-106. doi:10.1016/j.cpr.2012.10.007
- Buhrmester, D., & Furman, W. (1990). Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child Development, 61*, 1387-1398.
doi.org/10.2307/1130750.
- Coldwell, J., Pike, A., & Dunn, J. (2008). Maternal differential treatment and child

- adjustment: a multi-informant approach. *Social Development*, 17, 596-612. doi:10.1111/j.1467-9507.2007.00440.x
- Deater-Dechard, K., & Dunn, J. (2002). Sibling relationships and social-emotional adjustment in different family context. *Social development*, 11, 571-590. doi: 10.1111/1467-9507.00216
- Denham, S. A., Blair, K. A., De Mulder, E., Levitas, J., Sawyer, K, Auerbach-Major, S., & Queenan, P. (2003). Preschool emotional competence: pathway to social competence? *Child Development*, 74, 238-256. doi:10.1111/1467-8624.00533
- Domitrovich, C. E., & Bierman, K. L. (2001). Parenting practices and child social adjustment: Multiple pathways of influence. *Merrill-Palmer Quarterly*, 47, 235-263. doi:10.1353/mpq.2001.0010
- Downey, D. B., & Condron, D. J. (2004). Playing well with others in kindergarten: The benefit of siblings at home. *Journal of Marriage and Family*, 66, 333-350. doi:10.1111/j.1741-3737.2004.00024.x
- Fabes, R. A., Martin, C. L., & Hanish, L. D. (2003). Young children's play qualities in same-, other-, and mixed-sex peer groups. *Child Development*, 74, 921-932. doi:10.1111/1467-8624.00576
- Feinberg, M. E., Neiderhiser, J. M., Simmens, S. Reiss, D., & Hetherington, E. M. (2000). Sibling comparison of differential parental treatment in adolescence: Gender, self-esteem, and emotionality as mediators of the parenting-adjustment association *Child Development*, 71, 1611-1628. doi:10.1111/1467-8624.00252
- Feinberg, M., & Hetherington, E. M. (2001). Differential parenting as a within family variable. *Journal of Family Psychology*, 15, 22-37. doi:10.1037/0893-3200.15.1.22
- Feinberg, M. E., McHale, S. M., Crouter, A. C., & Cumsille, P. (2003). Sibling differentiation: Sibling and parent relationship trajectories in adolescence. *Child Development*, 74, 1261-1274. doi:10.1111/1467-8624.00606
- Feinberg, M. E., Sakuma, K.- L., Hostetler, M. L., & McHale, S. M. (2013). Enhancing sibling relationships to prevent adolescent problem behaviors: Theory, design and feasibility of Siblings are Special. *Evaluation and Program Planning*, 36, 97-106. doi:org/10.1016/j.evalprogplan.2012.08.003
- Feinberg, M. E., Solmeyer, A. R., Hostetler, M. L., Sakuma, K.- L., Jones, M. P. H. D., & McHale, S. M. (2012). Siblings are special: Initial test of a new approach for preventing youth behavior problems. *Journal of Adolescent Health*, 53, 166-173. doi:org/10.1016/j.jadohealth.2012.10.004
- Garcia, M. M., Shaw, D. S., Winslow, E. B., & Yaggi, K. E. (2000). Destructive sibling conflict and the development of conduct problems in young boys. *Developmental*

- psychology*, 36, 44-53.
- Howe, N., Aquan-Assee, J., Bukowski, W. M., Lehoux, P. M., & Rinaldi, C. M. (2001). Siblings as confidants: Emotional understanding, relationship warmth, and sibling self-disclosure. *Social Development*, 10, 439-454.
doi:10.1111/1467-9507.00174
- Howe, N., & Recchia, H. (2005). Playmates and teachers: Reciprocal and complementary interactions between siblings. *Journal of Family Psychology*, 19, 497-502. doi:10.1037/0893-3200.19.4.497
- Howe, N., Rinaldi, C. M., Jennings, M. & Petrakos, H. (2002). "No! The lambs can stay out because they got cozies": Constructive and destructive sibling conflict, pretend play, and social understanding. *Child Development*, 73, 1460-1473.
doi:10.1111/1467-8624.00483
- Kennedy, D. E., & Kramer, L. (2008). Improving emotion regulation and sibling relationship quality: The more fun with sisters and brothers program. *Family Relations*, 57 (5), 567-578. doi:10.1111/j.1741-3729.2008.00523.x
- Kitzmann, K. M., Cohen, R., & Lockwood, R. L. (2002). Are only children missing out? Comparison of the peer-related social competence of only children and siblings. *Journal of Social and Personal Relationships*, 19, 3299-316.
doi:10.1177/0265407502193001J
- Kowal, A., Kramer, L., Krull, J. L., & Crick, N. R. (2002). Children's perceptions of the fairness of parental preferential treatment and their socioemotional well-being. *Journal of Family Psychology*, 16, 297-306. doi:10.1037/0893-3200.16.3.297
- Kowal, A. K., Krull, J. L., & Kramer, L. (2006). Shared understanding of parental differential treatment in families. *Social Development*, 15, 276-295.
doi:10.1111/j.1467-9507.2006.00341.x
- Lengua, L. J., Honorado, E., & Bush, N. R. (2007). Contextual risk and parenting as predictors of effortful control and social competence in preschool children. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28, 40-55.
doi:10.1016/j.appdev.2006.10.001
- Lieberman, E., Tooby, J., & Cosmides, L. (2003). Does morality have a biological basis? An empirical test of the factors governing moral sentiments relating to incest. *The Royal Society*, 282, 1804. doi:10.1098/rspb.2002.2290
- Lockwood, R. L., Kitzmann, K. M., & Cohen, R. (2001). The impact of sibling warmth and conflict on children's social competence with peers. *Child Study Journal*, 31, 47-69. Accession number:5340651
- McCabe, P. C., & Altamura, M. (2011). Empirically valid strategies to improve social and emotional competence of preschool children. *Psychology in the Schools*, 48, 513-540. doi:10.1002/pits.20570
- McHale, S. M., Bissell, J., & Kim, J. (2009). Sibling relationship, family, and genetic

- factors in sibling similarity in sexual risk. *American Psychological Association*, 23, 562-572 doi:10.1037/a0014982
- Mendez, J. L., McDermot, P., & Fantuzzo, J. (2002). Identifying and promoting social competence with African American preschool children: Developmental and contextual considerations. *Psychology in the Schools*, 39, 111-123. doi:10.1002/pits.10039
- Moon, M., & Hoffman, C. D. (2008). Mothers' and fathers' differential expectancies and behaviors: Parent x child gender effects. *The Journal of Genetic Psychology*, 169, 261-280. doi: 10.3200/GNTP.169.3.261-280
- Morgen, J. K., Shaw, D. S., & Olino, T.M. (2012). Differential susceptibility effects: the interaction of negative emotionality and sibling relationship quality on childhood internalizing problems and social skills. *Journal of abnormal child psychology*, 40, 885-899. doi: 10.1007/s10802-012-9618-7
- Noller, P. (2005). Sibling relationships in adolescence: Learning and growing together. *Personal relationships*, 12, 1-22. doi:10.1111/j.13504126.2005.00099.x
- Pike, A., Coldwell, J., & Dunn, J. F. (2005). Sibling relationships in early/middle childhood: Links with individual adjustment. *Journal of Family Psychology*, 19, 523-532. doi:10.1037/0893-3200.19.4.523
- Renk, K., & Phares, V. (2004). Cross-informant ratings of social competence in children and adolescents. *Clinical Psychology Review*, 24, 239-254. doi:10.1016/j.cpr.2004.01.004
- Richmond, M. K., Stocker, C. M., & Rienks, S. L. (2005). Longitudinal associations between sibling relationship quality, parental differential treatment, and children's adjustment. *Journal of Family Psychology*, 19, 550-559. doi:10.1037/0893-3200.19.4.550.
- Riggio, 2000. Measuring attitudes toward adult sibling relationships: The Lifespan Sibling Relationship Scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17, 707-728. doi:10.1177/0265407500176001
- Rinaldi, C. M., & Howe, N. (2003). Perceptions of constructive and destructive conflict within and across family subsystems. *Infant and Child Development*, 12, 441-459. doi:10.1002/icd.324
- Rose, A. J., & Rudolph, K. D. (2006). A review of sex differences in peer relationship processes: Potential trade-offs for the emotional and behavioral development of girls and boys. *Psychological Bulletin*, 132, 98-131. doi: 10.1037/0033-2909.132.1.98
- Shanahan, L., McHale, S. M., Crouter, A. C., & Osgood, D. W. (2008). Linkages between parents' differential treatment, youth depressive symptoms, and sibling relationships. *Journal of Marriage and Family*, 70, 480-494. doi:10.1111/j.1741-3737.2008.00495.x

- Sherman, A. S., Lansford, J. E., Brenda, B., & Volling, B. (2006). Sibling relationships and best friendships in young adulthood: Warmth, conflict, and well-being. *Personal Relationships, 13*, 151-165. doi:10.1111/j.1475-6811.2006.00110.x
- Stocker, C. M., Burwell, R. A., & Briggs, M. L. (2002). Sibling conflict in middle childhood predicts children's adjustment in early adolescence. *Journal of Family Psychology, 16*, 50-57. doi:10.1037/0893-3200.16.1.50
- Stoneman, Z. (2001). Supporting positive sibling relationships during childhood. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews, 7*, 134-142. doi:10.1002/mrdd.1019
- Stormshak, E. A., Bullock, B. M., & Falkenstein, C. A. (2009). Harnessing the power of sibling relationships as a tool for optimizing social-emotional development. *New Directions for Child and Adolescent Development, 126*, 61-77. doi:10.1002/cd.257
- Tsao, L. L., & McCabe, H. (2010). Why won't he play with me? Faceting sibling interactions. *Young Exceptional Children, OnlineFirst*, 1-12. doi:10.1177/1096250610377163
- Tucker, C. J., & Updegraff, K. (2009). The relative contributions of parents and siblings to child and adolescent development. *New Directions for Child and Adolescent Development, 126*, 13-28. doi:10.1002/cd.254
- Van Baal, M., & Botterweck, A. (2003). *Hoe gaat het met de kinderen?* Verkregen op 22 maart 2015, op <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/vrije-tijd/cultuur/publicaties/artikelen/archief/2003/2003-1223-wm.htm>
- Verbake, E., & Graaf, P. D. (2004). Contacten tussen broers en zussen: Traditionaliteit, homogeniteit en restricties. *Mens & Maatschappij, 79*, 394.
- Volling, B. L., & Blandon, A. Y. (2003). *Positive indicators of sibling relationship quality: Psychometric analyses of the Sibling Inventory of Behavior (SIB)*. Paper presented at the Child Trends' Positive Outcomes Conference, Washington, DC.
- Voorpostel, M., Van der Lippe, T. (2007). Support between siblings and between friends: two worlds apart? *Journal of Marriage and Family, 69*, 1271-1282. doi: 10.1111/j.1741-3737.2007.00446.x
- Voorpostel, M., Van der Lippe, T., Dykstra, P. A., & Flap, H. (2007). Similar or different? The importance of similarities and differences for support between siblings. *Journal of Family Issues, 28*, 1026-1053. doi:10.1177/0192513X07300713
- Walker, S. (2010). Gender differences in the relationship between young children's peer related social competence and individual differences in Theory of Mind. *Journal of Genetic Psychology, 166*, 197-312. doi:10.3200/GNTP.166.3.297-312
- White, L. K. (2001). Sibling relations over the life course: A panel analysis. *Journal of Marriage and Family, 63*, 555-568. doi:10.1111/j.1741-3737.2001.00555.x

Whiteman, S. D., McHale, S. M., & Soli, A. (2011). Theoretical perspectives on sibling relationships. *Journal of Family Theory & Review, 3*, 124-139.

doi:10.1111/j.1756-2589.2011.00087.x

Zsolnai, A. (2002). Relationship between children's social competence, learning motivation and school achievement. *Education Psychology: An International Journal of Experimental Educational Psychology, 22*, 317-329.

doi:10.1080/01443410220138548